

PANU:

KATSOJAN KOKEMUKSIA ELÄVISTÄ KUVISTA

Kun olimme pikkuisia vielä, me nauroidimme Chaplinille. Nyt, vanhoina ja partaisina, me nauramme ja itkemme Chaplinin kanssa. Merkittellinen mies tämä C. C. — näyttämötaiteen pikkujättiläinen, joka parhaimmillaan kirjoitti näytelmänsä, sävelsi sen laulut, ohjasi ja näytteli, niinpä niin, näytteli samassa näytelmässä kaksikin roolia. Tehkääpä perässä! Lapsuudenajalta muistaa minun ikäluokkani (käsitetään se nyt hyvin laajasti) Chaplinin koomikkona, vähän niin kuin sirkuspukenut, joka oli olemassa huvittaakseen meitä. Muutaman maailmansodan jälkeen opimme sitten ymmärtämään, että hän on "hirttamätön" koomikko, armoton satiirikko, kirjailija, ohjaaja ja näyttelijä ilman vertailukohtaa. Muistan Chaplinin erikoisesti kahdesta filmistä: "Diktattori" ja siitä, jossa hän oli pieni mies rationalisoidun teollisuuden epäinhimillisten hammasrattaiden pyörytyksessä ja puristuksessa. Jälkimmäisen kuvan nimen olen unohtanut.

Kun Chaplinin 30-vuotispäivästä alettiin puhua TV:ssä ja lehdissä, kysyin ihan toissani, eikö hän ole sen vanhempi. Kuinka nuori hän onkaan ollut silloin, kun me olimme pikkuisia vielä! Niiltä ajoilta muistamme vääräsäärisen Chaplinin valtavine kengänrumlukseen,

knalleineen, kävelykkepeineen ja viiksineen. Kuinkahan monta kertaa hän "yrityksensä" tappaa meidät nauruun, vaikkei puhunut siihen aikaan mitään, niinpä niin, Chaplinin menestyminen ei ollut vähäskään määrin kiinni puhefilmin synnystä. Muistanko nyt väärin, mutta minusta ihan tuntuu, että C. C. teki "mykkäfilmejä" vielä senkin jälkeen, kun äänikuva oli jo lyönyt itsensä läpi. En ole mikään elokuva-asiantuntija, joten parasta on, kun palaan elävien kuvien aikaan, noston vain kulunutta borsaliinoani ja toivotan onnea, mihiin suuri mestari kohauttaa knalliaan niin kuin vain C. C. osaa — kompastuakseen kohtaa sen jälkeen omiin kenkiinsä.

Vaikka minusta ei siis vähimmäskään määrin ole tullut elokuva-asiantuntijaa, "elävätkuvat" liittyvät elämäni alkutahtiin. Kuulen ne ikään kuin unen lävitse, sillä talossa, jonka kirjoihin synnyin, Puistolaksi ristityssä, pelasi alakerrassa elävien kuvien tatteri nimeltään Urania. Kun ihmislapsen säädyllinen nukkuma-aika koitti ja karttiint kiskottiin alas ja iltarukous oli luettu ja äiti poistunut kuulumattomiin, alkoi kuulua merkittäviä hurinaa, johon lapsi sitten tottui illasta iltaan nukahtamaan. Aikoja sen jälkeen, luultavasti vasta sitten, kun ei Uraniaa enää ol-

lutkaan, tajusin, mikä se hurina oli ollut: Uraniassa oli alkanut illan ensimmäinen eläväkuva.

Aikanaan minä sitten pääsin sinne Uraniin, minäkin, isän kädessä tietenkin, mitä turvallista elämystä tuskin olen älynnyt tarjota omille lapsilleni. Olen aivan varma, että sen kappaleen ohjelma oli sitä ennen tarkkaan luettu, niin kuin luettiin monen-monena vuotena sen jälkeenkin, ennen kuin lapsi päästettiin Uraniin tai Ivaloon tai Kinoon tai Germaaniin. Siihen aikaan ja paljon sen jälkeenkin kuului elävään kuvaan painettu ohjelma näyttelijäluettelointeen ja kappaleen selostukseen. Ensimmäisestä elävästä kuvastani pystyisin vieläkin selostamaan pari vaikuttavaa — pitäisi kai sanoa: järkyttävää tilannetta. Sensijaan en muista niitä aikoja, joita Väinö Toppila ja Tauno Kokko ja Olavi Alatalo muistelivat Oulu-seuran Vanhan Oulun jaoston "kakkokoukussa", jolloin filmin välillä piti olla musiikkia ja kabaree-ohjelmaa, ninkuin VPK:n talon Germaaniassa. Toppila, näyttelijä jo niihin aikoihin, muisti, että Germaaniassa (se on nyky. Kino-Aula) esiintyi esimerkiksi Saima Lehmus, eräs Suomen ensimmäisistä ballerinoista. Eiköhän ne vain soittaneet Martti Similä ja Sulho Ranta näissä elävissä kuvissakin!

Elävätkuvat olivat meille vuosisadanalun lapsille ihmeellisiä kokemuksia, luultavasti paljon ihmeellisempiä kuin nykyajan lapsille, ainakin minunlaisille, joka aikamieheksi saakka pystyi laskemaan, montako kuvaa näki vuodessa (eikä sen jälkeen ole sitten ollut aikaa käydä senkään vertaa). Chaplin ja Majakka ja Perävaunu ja Keaton (muistankohan minä nyt oikein tämän koomikkomme nimen) saavuttivat kai vähitellen ymmärtävän isänikin luotta-

muksen, mutta hyvin kyllä muistan, miten keskimmäisenkin parin ohjelmat vielä piti hakea ja näyttää, ennenkuin lantit heltisivät. Niin, lantit olivat lujissa, ja kun ei minussa siihenkään aikaan ollut "pisnesmiestä" ei tipan tippaa, olin kokonaan isäni varassa, äiti tuskin olisi päästännyt senkään vertaa, sillä olen jokseenkin varma, että hän pitkän elämänsä aikana kävi elokuvissa vain kerran: kun ensimmäinen äänikuva tuli Ouluun ja Kinoon, mikä tapahtui jokseenkin varmasti ennen sykyä 1929.

Elokuvasäännöstely (johon josain määrin liittyi myös kauheaa sensuuria) oli luultavasti hyvää luonteenkasvatusta, vaikka tietenkin oli epäinhimillistä, että sain nähdä esim. Nahkasukasta vain ensimmäisen san ja että se sankari, joka Ivalossa (nyk. Sästä-pankin kulmatalon paikalla) hyppäsi sillalta sillan alitse puksuttavan junan erään vaunun katolle, minun mielikuvissani yhä leijailee sillankaiteen ja junan välillä. Siihen aikaan oli tavallista esittää moniosaisia viikosta viikkoon jatkuvia eläviä kuvia: jatkoa seuraa — fortsättning följer — ensi viikon ohjelmassa. Sitä toista tai kolmatta kaksimarkkaista tai mitä se nyt maksoi ei koskaan tippunut. Lienen joskus kertonutkin, miten hertaisten helsinkiläismustereitten kävi minua sääliksi, kun meillä oltiin niin puritaanisia. Suodakseen minulle mahdollisuuden tienata eläviinkuviin rahaa jo hyvissä ajoin kesällä maksoivat he reiluisti esimerkiksi sellaisesta uroteosta kuin avoaloin muurahaispesässä seisomisesta. Olen aina muistanut heitä kiitollisuudella. Hehän olisivat yhtä hyvin voineet vaatia, että istuisin määräminuutit muurahaisperässä, paljain pylyin tietyt. Aivan varmasti olisin senkin sankariteon tehnyt.